

Situazione e protzessu sotziulinguisticu de s'euskara

PAULO AGIRREBALTZATEGI

SU PAISU BASCU tenet un'estensione totale de 20.699 km². Su nùmeru de sos abitanantes est de unos 2.900.000.

Su Paísu Bascu est partidu e disintegradu zuridicamente, politicamente e amministrativamente. Custu fatu est fundamentale si esaminamus scientificamente la situazione sotziulinguistica e massimamente si tratamus de planificare sa normalizzazione de s'euskara.

Pro prima cosa, zai dae su sèculu 17 est partidu intre duos Istados: su frantzesu e s'ispannolu, cun sa linia divisòria de sos Pirinèos Otzidentales, istabilida in su *Tratadu de sos Pirineos*, in su 1659.

Euskal Herria o Paísu Bascu Nord, in suta de s'Istadu frantzesu, tenet un'estensione de 2.757 km² e una populazione de unos 220.000 abitanantes. Sa capitale sua est Baiona (Bayonne), e amministrativamente est ligadu a sa rezione de Bearn, paris cun sa cale constitùit su Dipartimentu frantzesu de sos Pirineos Atlànticos, cun Pau comente capitale, in sa rezione de Bearn, in foras de su territoriu bascu.

Euskal Herria o Paísu Bascu Sud, in suta de s'Istadu ispannolu, issu puru est partidu in bator provintzias, chi in perunu tipu de tzircoscrittione

PAULO AGIRREBALTZATEGI

Situazione e protzessu sotziolinguìsticu de s'euskara

aministrativa (militare, zudissiarria, cresiàstica, universitària, etc.) costitùin un'unidade e sun separadas intro de sesi e sun unidas a àteras provintzias de s'Istadu ispannolu. In sa divisione reghente de su territoriu istatale in Comunidades Autònomas, su Paisu Bascu Sud est istadu partidu torra in duas Comunidades: Nafarroa a unu chirru e sos àteros tres territòrios (provintzias) a s'àteru; onzi una de sas duas Comunidades o territòrios autònomos tenet su guvernu e su parlamentu suo. Nafarroa tenet un'estensione de 10.421 km² e 464.867 abitantas. Sa chi mutin "Comunidad Autónoma Vasca", costituida dae sas tres provintzias de Araba, Bizkaia e Gipuzkoa tenet un'estensione de 7.261 km² e 1.878.636 abitantas.

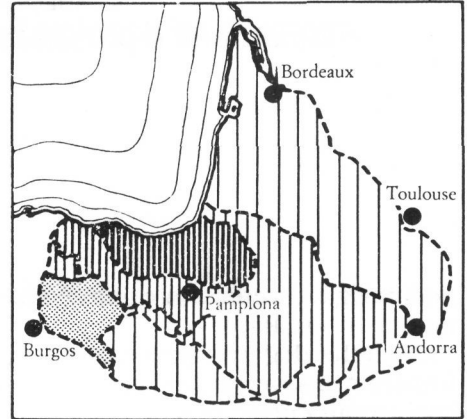
A) Unos cantos datos supra de s'istadu de s'euskara

Su nùmeru de *euskaldunos* ("sos chi faeddan s'euskara") càmbiat un'azigu cunforma a sos istùdios sotziolòzicos; e gai, dae su primu istudiu pro su 1970, resurtàat unu nùmeru de 596.926 euskaldunos in su territoriu bascu e 90.000 in s'emigratzione. In su tzensimentu de sa populatzione realizadu in sa "Comunidad Autónoma Vasca" pro su 1981 resurtàan 695.695 euskaldunos e in un'àteru istudiu de su 1982 custos artiàan a 708.136 in su matessi territoriu, chi, a narrer su beru, est in ue istat su prus de sa populatzione de limba basca. Pro su matessi territoriu, sos istùdios de su 1971 e de su 1975 numenados in antis inditàan sos nùmeros rispetivos de 467.935 e 500.508 euskaldunos, chi bolet narrer un'aumentu mannu de su nùmeru assolute e fintzas relativu de sa populatzione euskalduna in sos ùrtimos 18 annos. Mancari gai, sa diversidade de mètodos sotziolòzicos, a unu chirru, e sa diversidade in su cuntzetu matessi de su chi bolet narrer a esser euskaldunu o faeddadore de s'euskara, unidas a unu parer zenerale in mesu de totu sos espertos, faghet a manera chi custa diferèntzia de datos siat relativizada e chi s'affirmet chi in sos ùrtimos annos non b'at àpidu unu grandu aumentu in su nùmeru de sos euskaldunos.

In s'ìntesi, e cun sos datos prus otimistas, diamus tenner unos 850.000 abitantas de su Paisu Bascu chi faeddan euskara: unu 30%, duncas, de sa populatzione totale. Custa proportzione diat poder aumentare de unos tres puntos si nche annanghimus sos chi cumprenden in carchi manera s'euskara, e diat deper minimare de unos 5 puntos si cunsideramus sos chi

Sa zona euskalduna dae su sèculu 1 a su sèculu 20

- dae su sèculu 1 a su 6
- zona torrada a populare dae sos bascos in su sèc. 6
- dae su sèc. 6 a su 16
- dae su sèc. 16 a su 20
- oe

Mapa bogada dae: "Le nazioni proibite", de Sergio Salvi, Firenze 1973

Sa zona euskalduna in su 1869, 1935 e 1970

1. Gipuzkoa	2. Bizkaia	3. Lapurdi	4. Behe-Nafarroa	5. Zuberoa
7. Araba	8. Lizarra	9. Tafalla	10. Iruñea	11. Artzibar
12. Otxagi	13. Erronkari	14. Bidaxuna	15. Baiona	16. Iruñzun
17. Altsasu	18. Gasteiz	19. Legutio	20. Berambio	21. Laudio
22. Bilbo	23. Amurrio			

Datos bogados dae: Mapa de Ekintza S. L., Donostia 1976

PAULO AGIRREBALTZATEGI

Situazione e protzessu sotziolinguisticu de s'euskara

poden legher s'euskara e galu de àteros 3 puntos pro sos chi sun capassos de iscrer in euskara.

Si nche dogamus custos datos, b'at unu cumbinchimentu zenerale chi, fintzas cunsiderende s'isfortzu de recùperu de s'euskara tràmite s'iscola o s'insinnamentu a sos adultos, praticadu in custos ùrtimos 25 annos, mancari gai non s'at fatu àteru de prus si non su de mantener petzi sa proportzione de euskaldunos in relazione a sos abitantes.

Pro cumprender sa situatzione sotziolinguistica de oe de su Paisu Bascu, o mezus sa situatzione de s'euskara, b'at de cunsiderare custos elementos:

1. *S'industrializatzione* de su Paisu Bascu, prus antiga e poderosa propiu in sos logos in ue istoricamente s'euskara aiat agguantadu de prus; custu at zutu a sa nàschida e afortimentu de sos nùcleos urbanos, mannos e minores, e at fatu a manera chi sas zonas rurales, in ue prus si manteniat s'euskara, perderan semper de prus s'importàntzia econòmica e sotziale issoro. Oe in die, su recùperu de s'euskara moet e si basat propiu in custu ambiente urbanu e industriale. Su Paisu Bascu Nord, logu prus chi no àteru turisticu e agrìculu, at dèpidu agguantare s'atzione de s'emigratzione e de s'isfrutamentu turisticu, ambos duos fatores de sa pèrdida de identidade e de sa limba.

2. *S'imigratzione*, ligada a s'industrializatzione, est istada forte meda dae prus de unu sèculu, ma mescamente a su tempus franchista, programada fintzas politicamente comente fattore de isnatzionalizatzione de su Pòpulu Bascu. In sa pràtica, a su de preubire e de ponner a unu chirru s'euskara, s'annanghiat sa mancàntzia totale de mecanismos de integratzione linguistica e culturale de sos emigrantes in sa sotziedade basca. Su Paisu Bascu tenet 900.000 imigrados chi no an imparadu s'euskara, antis medas in mesu issoro no an mancu previstu custa possibilitade, ca fintzas a pagu tempus s'euskara non bisonzàat in nudda in sa bida tzivile.

3. *S'imponimentu de su castiljanu* in su sud e de su frantzesu in su nord.

Custa nostra est s'època in ue no esistit in pràtica mancu unu bascu chi no iscat su castiljanu o su frantzesu: diat esser a narrer chi no esistit su monolingue bascu.

4. *S'espansione de su castiljanu o de su frantzesu* est istada de una manera in totu sos setores sotziales e culturales e in totu su territoriu chi, in prus de sa diglossia zenerale, no esistit unu "territoriu" in ue s'euskara siat sa limba de usu zeneralizadu in totu sos livellos e setores de sa sotziedade, in ue s'euskara diat poder tenner su territoriu suo de defensa contra a su

PAULO AGIRREBALTZATEGI

Situazione e protzessu sotziulinguisticu de s'euskara

pessighimentu e a su protzessu de sustitutzione pro parte de sas limbas istatales.

5. *Sos sotziolingüistas distinghen* bator àreas in su Paisu Bascu: sas àreas castiljanizadas o frantzesizadas; sas àreas de cuntatu in ue prus in presse est andende su protzessu de sustitutzione linguistica contra a s'euskara; sas àreas de predominiu de s'euskara; e sas àreas urbanas ispetziales, o capitales de sas rezones. Chene comintzare a analizare sa situatzione sotziolingüistica de onzi una de custas àreas, b'at de narrer chi, cando si tratat de disinnare una politica de recùperu de s'euskara, tocat a tener in contu su pesu demogràficu e sotziale de onzi una de issas.

Duncas, in sa situatzione linguistica de como, su prus de sos bascos est monolingue castiljana o frantzesu (su 70%); sos ùnicos bilingues sun sos chi ischin s'euskara, paris cun su castiljanu o su frantzesu (su 30%); in pràtica no esistit perunu monolingue euskaldunu.

B. Retrotzessu e recùperu de s'euskara

Supra de s'istòria de su retrotzessu de s'euskara, amus dadu un'idea in s'articulu de in antis. Nos riferimus a cussa.

Si abaidamus sa prima carta annanta a inoghe, s'istòria de s'euskara in sos sèculos longos chi andan dae su tempus de s'imperiu romanu est s'istòria de unu retrotzessu zeogràficu sighidu, comintzende dae sos tempos in ue sa presèntzia de s'euskara fit reale fintzas a prus addae de Bordeaux in su nord, intràat in sas vaddes de su Pirinèu Tzentrale e puru Orientale fintzas a sa Vadde de Aràn in Lleida -est curiosu chi Haran bozat narrer "vadde" in euskara-, falàat prus addae de su riu Ebro e arribàat fintzas a sas terras de Cantàbria.

In sa segunda mapa si podet bider mezus s'arretramentu de s'euskara in s'edade moderna, in intro zai de su territoriu chi oe est cunsideradu e reivindicadu comente Paisu Bascu o Euskal Herria, chi bolet narrer Paisu de s'Euskara. In ambas mapas si podet osservare chi fintzas a s'Edade Mèdia (sèculos 12 e 13) in pràtica in totu su Paisu Bascu si faeddàat sa limba basca.

A custu arretramentu zeogràficu dramàticu tocat a annungher s'arretramentu sotziale in sos territòrios inditados como comente euskaldunos, pro more de su penetramentu de su castiljanu o frantzesu in totu su

PAULO AGIRREBALTZATEGI

Situazione e protzessu sotziolinguisticu de s'euskara

tessutu sotziale, gai comente amus nadu in antis.

Inoghe no amus a inditare sas resones istòricas, politicas, amministrativas, econòmicas e sotziales de custu protzessu longu de cambiamentu de s'euskara cun su castiljanu e su frantzesu.

Sa situatzione de s'euskara, mescamente cun s'impedimentu a l'impitare, cun su pessighimentu e cun s'esclusione totale chi l'aiat custrintu sa ditadura de Franco, est arribada a cussu limite de supravivèntzia chi Louis-Jean Calvet in s'òpera sua *Linguistique et Colonialisme: Petit traité de Glottophagie* mutit "glottophagie réussie" (glotofazia resessida) o a su puntu de morte definitiva pro more de esser cambiada cun sa limba istranza.

Gltofazia o morte irreparabile de una limba chi petzi sa resistèntzia de su Pòpulu chi la faeddat la podet liberare. E gai est capitadu in su Pòpulu Bascu mescamente in s'ùrtimu sèculu, però mescamente in sos ùrtimos 25 annos in ue su movimentu de liberatzione natzionale at postu comente unu de sos fundamentos suos non sa resistèntzia e bia, ma su recùperu de s'euskara comente limba natzionale de Euskal Herria.

Inoghe bolimus inditare unos cantos fatores de custa resistèntzia-recùperu linguisticu. In su protzessu de recùperu b'at de tenner in contu tres livellos: sa *cussèntzia e opinione* de sa sotziedade pro sa limba natzionale e su recùperu suo; sa *connoschèntzia* reale de sa limba; e s'*utilizu* de onzi die de sa limba natzionale.

1. Cussèntzia e opinione supra de sa limba

In cantu a sa cussèntzia e a s'atitudìne de sa zente in relatzione a su recùperu de s'euskara, inditamus unos cantos datos importantes.

B'at de narrer chi, oe, in su bonu de sa populatzione basca s'euskara est coladu dae esser limba dispreziada e considerada comente limba de incultura de unu mundu coladu, a esser limba chi a la connoscher e a l'impitare est consideradu de grandu atratativa sotziale, in prus de bisonzare pro medas postos de traballu in s'insinnamentu, in s'amministratzione, etc.

Zai dae un'istudiu sotziolòzicu de su 1973 resurtàat chi su 72% de sa zente fit in favore de s'ufizialidade de s'euskara in su Paisu Bascu. In un'àtera inchiesta de su 1971 fata in mesu de sa zente chi non faeddàat euskara in duas biddas in ue b'aiat imigrados meda, s'88% de sos nativos rispondiat chi lis fit istadu aggradadu chi sos fìzos aeren faeddadu euskara, e

PAULO AGIRREBALTZATEGI

Situazione e protzessu sotziolinguisticu de s'euskara

su 56% de sos imigrados rispondiat sa matessi cosa. In sa matessi inchiesta s'86% de sos nativos creiat chi tocàat a fagher imparare s'euskara in s'iscola, e in sa matessi manera pensàat su 62% de sos imigrados.

A pustis de 15 annos, sas opiniones sun meda de prus in favore a s'euskara. In un'inchiesta de su 1982 in sa Comunidade Autònoma Basca, su 90% pediat de ponner sa limba basca in s'iscola; su 64,7% pensàat chi pro totu sos funtzionàrios pùblicos depiat esser un'òbrigu su de imparare s'euskara, e su 85% pensàat chi sa Televisione Basca podiat fagher unu servitziu bonu imparende a totus s'euskara.

Fintzas in Nafarroa, provìntzia in ue su mesu de su territoriu at pèrdidu s'euskara dae prus de unu sèculu, su bonu de sa zente pensat chi s'euskara siat unu bene de totus sos abitadores de sa provìntzia.

2. Aprendimentu de s'euskara

Però sa dinàmica de su recùperu de s'euskara si podet medire petzi tràmite sos datos supra de s'aprendimentu de s'euskara. Ma de s'insinnamentu istituzionalizadu de s'euskara inoghe amus a analizare duos sistemas: s'iscola e s'insinnamentu ispetzificu de s'euskara a sos adultos.

Su fenòmenu de sas ikastolas o iscolas totu in euskara, fatas e promòvidas mescamente dae sos babos de sos iscolanos e sustentadas dae issos matessi e cun s'azudu popolare, est istadu unu de sos prus importantes in sa resistèntzia e recùperu linguisticu de sos ùrtimos 25 annos. Custu fenòmenu at tentu estensione bastante a su puntu chi sun istados 66.575 sos iscolanos fintzas a s'Universidade, chi istudiàan in custa casta de iscolas in s'annu iscolàsticu 1983-84. Mancari gai, sa proportzione de custos iscolanos in Euskadi Sud in su '83-'84 fit de su 12,40% de su totale de sos iscolanos. A sas iscolas pùblicas o istatales imbetzes andàat su 50,76% e a sas privadas su 36,84%.

Ma una politica bera de insinnamentu de s'euskara o in euskara in s'iscola l'at disinnada e praticada in sos ùrtimos annos petzi su Governu Autònomu de sa Comunidade Autònoma Basca.

Cunforma a custa politica, b'at tres modelos de iscola: Modellu A, in ue s'euskara est una matèria de su programa iscolàsticu cun 3 o 4 oras onzi chida, cando chi sas àteras matèrias sun imparadas in castiljanu; modellu B, in ue s'euskara est postu comente *mediu* de comunicatzione e de insinna-

PAULO AGIRREBALTZATEGI

Situazione e protzessu sotziulinguìsticu de s'euskara

mentu, paris cun su castiljanu, in proportziones diferentes; modelu D, in ue s'insinnamentu est fatu in euskara, e su castiljanu est che a un'àtera matèria.

Cunforma a custu partimentu in modellos, in s'annu iscolàsticu 82-83, in s'insinnamentu pre-iscolare b'aiat su 25.4% de alunnos chi frecuentàan su modelu D, su 22.7% chi frecuentàan su modelu B e su 37.6% sos chi frecuentàan su modelu A. Su 12.3% non teniat perunu cuntatu cun s'euskara in s'iscola. Custa proportzione at evòvidu goi, imbetzes, in su 85-86: 27.2% pro su modelu D, su 26.9% pro su modelu B, su 45.9% pro su modelu A. Custas proportziones evolen in detrimentu de su recùperu de s'euskara in sa mesura chi artiamus in sos grados de s'insinnamentu(pre-iscolare, elementare, mediu, superiore).

In s'annu iscolàsticu 84-85 in totu sos livellos de insinnamentu elementare fit su 17.5% chi frecuentàat su modelu D (68.968 istudentes), s'11.8% pro su modelu B(46.628 alunnos) e su 63.8% pro su modelu A(251.882 alunnos) e su 6.9% (27.505) chene perunu cuntatu cun s'euskara.

In s'annu iscolàsticu 82-83 in su primu livellu de insinnamentu elementare istudiàat su 18.32% in su modelu D e su 55.92% in su modelu A. In su de oto livellos imbetzes istudiàat su 8.68% cunforma a su modelu D e su 64.93% cunforma a su modelu A.

Si bidet craru chi su predominiu de su modelu A est mannu a beru, mesicamente si l'annunghimus su 6.9% de sos chi abarran chene perunu cuntatu iscolare cun s'euskara. In prus, s'esperientzia de custos ùrtimos annos at amostradu chi su modelu A, in sas tzircustàntzias sotziu-linguisticas atuais de su Paisu Bascu, non balet a imparare s'euskara a sos iscolanos, e pro custu su modelu A est a puntu de esser revisionadu.

In sos livellos de insinnamentu mediu sa presèntzia de s'euskara minimat meda, gai comente minimat sa cantidade de alunnos chi poden sighire custos cursos in euskara. E si in s'a.i. 1981-1982 in su Paisu Bascu Sud su 10% de sos alunnos de sas elementares faghiat s'iscola in euskara, custa proportzione fit petzi de su 3% in s'iscola superiore.

In s'universidade sun pagos sos cursos fatos in euskara e pagas-pagas a beru sas facultades cumpratas in ue si podet istudiare in euskara; mancarì gai, tocat a amentare chi in carchi facultade de mazisteriu si poden istudiare totu sas matèrias e sighire cursos in euskara.

Un'àteru fenòmenu importante meda chi tenimus dae unos 20 annos est su de s'insinnamentu de s'euskara a sos adultos, siat a chie no lu connos-

PAULO AGIRREBALTZATEGI

Situazione e protzessu sotziulinguisticu de s'euskara

chet nudda, siat a chie lu connoschet ma no l'at imparadu in iscola. Est naschidu comente movimentu popolare e s'ghit a esser organizadu dae s'organizazione AEK (Alfabetatzeko eta Euskalduntzeko Koordinakundea); comente est capitadu in s'iscola, petzi su Guvernu Autònomu de sa Comunitàde Autònoma Basca, de sas tres Provintzias inditadas in antis, at costituitu un'organismu ufiziale, mutidu HABE, pro imparare s'euskara a sos adultos. In su cursu de su 84-85 b'iat unos 50.000 adultos chi istudiàan sa limba natzionale, s'euskara, in sos cursos organizados de "alfabetizazione" (pro chie, connoschende s'euskara comente limba materna, no l'at istudiadu in s'iscola) o de "euskaldunizazione" (pro chie no at tentu s'euskara comente limba materna): cursos organizados in prus de 250 tzentros, su prus appartenentes a su Coordinamentu popolare AEK.

Mancari parzat unu nùmeru mannu su de sos adultos chi istudian s'euskara, a custu caminu l'an a boler medas annos pro arribare a imparare s'euskara a 2.200.000 bascos chi non connoschen sa limba natzionale issoro e pro sa "alfabetizazione" de totu sos "euskaldunos" no "alfabetizados" in sa limba issoro.

3. Imprèu de s'Euskara

S'impreu de sa limba est su chi dat s'idea definitiva de su recùperu suo, ca sa limba chi non s'impreat est limba morta, mancarì b'apat zente, paga o meda, chi la connoschet. Custa est una chistione manna; inoghe damus unos cantos datos, cunforma a sos diferentes setores amministrativos, sotziales e culturales. An a esser unos pagos datos chi an a dare un'idea pagu prus o mancu de sa situatzione sotziulinguistica, riferida a s'impreu de onzi die de s'euskara.

A su sòlitu, cando si faeddat de planificatzione politica pro su promovimentu de s'impreu de sa limba, dae parte de s'Aministratzione Pùblica, si tratat de traballare supra de sa base de tres asses fundamentales: s'impreu de sa limba in sa matessi Amministratzione Pùblica, in sos Mèdios de comunicatzione sotziale e in s'Iscola. Supra de custa ùrtima amus zai faeddadu in antis. E tando como amus a faeddare de sos àteros duos setores.

Però tocat a essere dae custu ischema cando si tratat de analizare s'impreu linguisticu cun s'intentu de una planificatzione razionale pro sa normalizazione sotziale e su recùperu de sa limba dominada e minorizada. Tocat a istudiare mescamente s'impreu de s'euskara in sos servizios

PAULO AGIRREBALTZATEGI

Situazione e protzessu sotziulinguisticu de s'euskara

sotziales, in sù cumertziu e in sos logos de traballu, pro prima cosa; in fatu, in sos diferentes setores culturales: produtzione literària, cantones, ispetàculos.

In fines, s'impreu de sa limba in sa vida de onzi die de su caminu, intre amigos, etc. est un'àteru datu fundamentale pro sa planificatzione. S'impreu de onzi die non currispondet a su connoschimentu de una limba minorizada. In sa provintzia de Gipuskoa, sende chi su 55% faeddat s'euskara, s'impreu reale de s'euskara est de su 25%, contra a su 75% chi faeddat su castiljanu.

a) Aministratzione

Unu de sos dramas de s'euskara est chi fintzas a como pagos annos non fit istadu mai impreadu dae s'Aministratzione Pùblica, ca dae s'impreu de su latinu sun colados deretos a s'impreu de sa limba vulgare. A tempos de oe petzi sas Aministratziones Pùblicas de sa Comunidade Autònoma Basca an adotadu, a su nessi in parte, s'euskara, mescamente in sos mòdulos pro su pùblicu; però galu est a largu dae esser zenerale s'impreu de s'euskara in custas aministratziones, e belle semper sa limba orizinale est su castiljanu.

Su sistema de tradutzione nche ponet s'euskara a unu livellu prus bassu e prus de una bia petzi simbòlicu.

B'at de narrer puru chi su personale politicu e sos funtzionàrios de s'Aministratzione Pùblica medas e medas bias non connoschen s'euskara; sos disinnos o intentos de "euskaldunizare" su personale aministrativu e de pretender sa connoschèntzia de s'euskara o a su nessi de lu balutare in sos concursos pro postos in s'Aministratzione, an tumbadu contra a resistèntzias politicas a bias chene peruna resone, si pensamus chi b'at àpidu medas ma medas recursos legales.

Cunsiderende petzi sa provintzia de Gipuzkoa, sa prus euskalduna, e a livellu de aministratzione locale o cumonale, damus custos datos prus o mancu indicativos: de sos impreados euskaldunos de sas comunas de sa provintzia, su 36.8% ponet petzi o de prus s'euskara in su faeddonzu cun sos collegas e su 57.5% ponet petzi o de prus su castiljanu; cun sa zente, imbetzes, su 45.2% ponet petzi o de prus s'euskara e su 49% petzi o de prus su castiljanu. Si aplicamus custu ischema a totu sos impreados (sos euskaldunos o sos de faeddu castiljanu) resurtat chi su 21.1% ponet petzi o de prus

PAULO AGIRREBALTZATEGI

Situatzione e protzessu sotziolinguisticu de s'euskara

s'euskara cun sos collegas issoro e su 14.8% cun sa zente. S'imbetzes su 67.2%, essende de faeddu castiljanu, ponet petzi su castiljanu cun sos collegas e cun sa zente.

b) Mèdios de comunicatzione

Pro sos mèdios de comunicatzione sotziales, custa fit sa situatzione in su 1985, chi no at cambiadu meda si no in favore de su castiljanu.

Sa televisione. B'at duos canales istatales ispannolos totu in castiljanu, fintzas in sos programas rezonales; tres canales frantzesos, cun carchi programa setimanele in euskara; unu canale de televisione pública basca, su prus in euskara; un'àteru canale públicu bascu in castiljanu chi est como in tempus de proa.

Sa radio. A como in Euskal Herria funtzionan prus de 30 istatziones públicas o privadas, legales. In prus b'at sas chi mutin "ràdios liberas", chi funtzionan a bias in forma belle clandestina o semilegale. De totu custas, duas o tres funtzionan totu in euskara; àteras petzi in parte; su prus tenet petzi carchi programa iscàpulu in euskara. Totu su restu de sos programas est in castiljanu o in frantzesu.

Si pigamus sa Comunidade Autònoma Basca, in ue b'at su prus de sos ascurtadores euskaldunos, de 382 oras emitidas dae 19 istatziones onzi die in su 1985, petzi 6& fin sas oras emitidas in euskara, duncas su sete/unu. In sa provintzia de Navarra trasmitinin euskara petzi unos cantos minutos sa chida. In Euskadi Nord sa cantidade de oras de trasmissiones in euskara fatas dae istatziones minores est prus manna.

S'istampa. Sa situatzione est bastante cumplexsa. B'at medas rivistas (prus de 30), setimaneles, mensiles o trimestrales, de casta e tiradura diferente, publicadas totu in euskara, in prus de sas rivistas locales. B'at un'àtera sèrie de rivistas populares chi introduin unas cantas pàzinas in euskara. Su bonu de sas chi públican in Euskadi sun che a custas ùrtimas.

Totu custu non cheret narrer nudda a cunfrontu de su pesu enorme de sas rivistas de onzi casta in castiljanu o frantzesu bèndidas in sas ediculas de sas biddas e tzitades nostras.

In cantu a s'istampa chi essit onzi die, b'at de narrer chi no esistit unu cuotidianu in euskara, cando chi sun sete o oto sos cuotidianos publicados

PAULO AGIRREBALTZATEGI

Situazione e protzessu sotziolinguisticu de s'euskara

in Paisu Bascu. Bi nd'at chi ponen una setzione o pàzina in euskara. Petzi *Egin* tratat s'euskara in manera prus dinna e importante.

Dae pagu tempus a como b'at duos "cuotidianos setimanales" (cuotidianos publicados petzi una die a sa chida), totu in euskara: si tratat petzi de una situatzione isperimentale.

c) Servitzios sotziales

In cantu a s'imprèu de s'euskara in sos servitzios sotziales, b'at de tener in contu chi est unu mundu bariadu meda, mannu e diferentiadu. Non b'at datos bastante globales e unitàrios chi nos dian mancu un'idea zenerale de sa presèntzia de s'euskara in custu campu. No esistit mancu unu programa istituzionale de promotzione de s'imprèu de s'euskara in totu sos servitzios sotziales (cumertziales, finantziàrios e de asseguràntzia, de trasportu e comunicatzione, de albergamentu e tempus liberu, servitzios personales e àteros).

Cunsiderende torra sa provintzia de Gipuzkoa, custos sun unos cantos datos elocuentes: in s'iscritura de sas limbas si ponet petzi s'euskara (in annùntzios, faturas, istampas, etc.) in su 4.6% de sas bias e ambas limbas in su 12.7% de sas bias; totu su restu lu faghen in castiljanu. In su faeddanzu de sa limba, in sos servitzios sotziales petzi su 39% de sos impreados faeddat in euskara cun sos collegas e cun sos clientes petzi su 32.1%, e, in ambas limbas, petzi su 13% de sos impreados faeddat in euskara cun sos collegas e petzi su 22.3% cun sos clientes. Duncas faeddan petzi in castiljanu su 38.7% de sos impreados e su 45.6% cun sos clientes.

Su mundu de sas relatziones cumertziales est fortzis unu de sos setores prus dominados dae su castiljanu e dae su frantzesu, fintzas in sas relatziones internas de su Paisu Bascu. Si tratat de un'ipòtesi probabile, mancari non b'apat datos istatisticos. Bastet de narrer chi in Gipuzkoa, chi est, comente amus zai nadu, sa provintzia prus euskalduna, faghen in in euskara petzi su 6% de sa publicidade cumertziale.

Si cunsideramus su mundu de su traballu, mescamente in s'indùstria, sa presèntzia iscrita e faeddada de su castiljanu e de su frantzesu est dominante de su totu, fintzas in sos logos o in sas biddas belle de su totu euskaldunas. In sos annos colados sos sindicatos e àteros militantes s'an propositu su recùperu de s'euskara in sas impresas, resessinde a ponner in pràtica calicunu programa cuncretu, però sa crisi econòmica in zenerale e de su

PAULO AGIRREBALTZATEGI

Situazione e protzessu sòtziolingüisticu de s'euskara

traballu in particulare an postu custa revindicatzione linguistica de sos traballadores in palas de àteros interessos perentòrios e prus "urzentes".

Sigomente nos mancan datos istatisticos prus estesos, ponimus custos pagos nùmeros pro amostrare su connoschimentu de s'euskara in su mundu de su traballu. De totu sa populatzione di traballat, sa proportzione de sos euskaldunos in sa Comunidade Autònoma Basca est de su 35.7%; mancari gai, sa presèntzia de s'euskara non currispondet a custa proportzione. Sa cosa andat de male in peus si cunsideramus sas impresas de sas àreas euskaldunas, ponende a un'ala sas capitales de sas provìntzias. In custas àreas de populatzione euskalduna, su 59.9% de sos meres de sas indùstrias, de sos profesionistas e de sos àteros impreos sun euskaldunos; su 75.9% de sos impresàrios industriales minores, de sos artesanos e de sos cumerziantes sun euskaldunos; imbetzes, de sos operajos cualificados, petzi su 60.8% est euskaldunu; e in mesu de sos massajos e de sos piscadores sos euskaldunos sun su 92.2%.

d) Setores culturales

Si cunsideramus sos setores culturales, sa presèntzia e s'imprèu de s'euskara, sos datos sun custos:

- In sos ùrtimos annos sa produtzione de libros in euskara est aumentada meda a beru. Si in su 1975 publicàan 118 libros in euskara e in su 1980 219, in su 1985 nde publicàan 523, cun unu totale de 89.000 pàzinas. Mancari gai, sa proportzione de sos contos lèghidos dae sos pitzinnos bascos in su 1979 fit de su 4% in euskara e de su 96% in castiljanu. Però est propiu in custu campu chi at aumentadu meda sa produtzione in euskara in sos ùrtimos annos e duncas si diat poder narrer chi custa proportzione iscadulosa at a aer in parte cambiadu.

- Si nos riferimus a sa cantone basca, comente in totu sos pòpulos e limbas minorizadas, sa cantone at tentu un'importàntzia manna a beru in sa crèschida de sa cussèntzia natzionale, culturale e linguistica, mescamente in sos ùrtimos deghe annos de su franchismu. In prus de bulluzare sa cussèntzia, sa cantone est istada unu de sos istrumentos fundamentales de sa revindicatzione de s'euskara. In custu cuntestu tocat de amentare su movimentu de sa Cantone Basca Noa de sos annos chi amus numenadu. Custu movimentu at produidu una discografia bastante importante: unos

PAULO AGIRREBALTZATEGI
 Situazione e protzessu sotziulinguisticu de s'euskara

220 discos. Però s'espressione printzipale de sa cantone sun, de seguru, sos festivaes de cantones.

E faeddende de cantone basca, non podimus fagher a mancu de numenare su "bertzolarismu", de sos cantadores chi improvisan, pratichende un'atividade chi no est una supraviventzia anticuada, ma unu fenòmenu culturale e sotziale de importàntzia istraordinària. Su de esser a curtzu a sos problemas bios e atuales de su pòpulu in ue istan e traballan, faghet a manera chi su messazu issoro ischidet meda s'entusiasmù e s'interessu de sa zente. In pràtica, non b'at festa de bidda o bighinadu, o manifestatzione de protesta, politica o de festa, in ue non b'apat una presèntzia de sos "bertzolaris". Si diat poder pensare chi siat un'espressione culturale rurale, e goi est istadu in tempos colados; ma oe, mancarì gai, su bertzolarismu est intradu in profundidade in sos setores urbanos e industriales.

Una de sas manifestatziones de s'atividade culturale de sos bertzolaris sun sos campionados de bertzolarismu. A su sòlitu sun de medas castas: de iscolanos, chi istùdian s'arte de su bertzolarismu in s'iscola; sos istudentes zòvanos e adultos chi, issos puru, imparan s'arte de improvisare in tzentros o in grupos organizados pro custu; mescamente sos campionados de sos bertzolaris "reconnotos", zòvanos e mannos. Custu campionadu a su sòlitu durat medas meses, onzi tres annos. S'ùrtimu l'an fatu s'annu passadu, organizadu dae s'organizatzione noa de sos bertzolaris matessi, cun un'èsitu istraordinariu; at duradu unos bator meses e cun su sistema de s'eliminatzione. Una zuria formada dae sa matessi sotziedade de bertzolaris dat sos puntos a sas cantadas. S'ùrtimu campionadu est istadu a beru unu fenòmenu sotziale, in prus de esser istada una manifestatzione culturale de grandu importàntzia. Onzi dominiga, a sas cantadas de sos bertzolaris b'andàat chentinas e mizas de pessones. In sa manifestatzione finale b'aiat unas 10.000 pessones chi assistian a s'ispetàculu, ascurtende totu die sos bertzolaris.

- Su teatru bascu tenet puru una traditzione, bastante importante in intro de sa cultura basca, si nche dogamus s'espressione teatrale, meda traditzionale e ispetzifica, de caràtere totu popolare, mutida *Pastorale*, chi esistit dae s'Edade Mèdia e chi est bia galu in Euskadi Nord.

Mancari gai, sa presèntzia de su teatru bascu est bastante relativa e iscarsa si la paragonamus cun cussa de su teatru castiljanu e frantzesu.

In su 1985, comente grupos de teatru professionale, esistian 14 grupos in

PAULO AGIRREBALTZATEGI

Situazione e protzessu sotziulinguisticu de s'euskara

su Paisu Bascu Sud chi traballàan in castiljanu, bator grupos bilingues e petzi bator grupos chi traballàan in euskara. Comente diletantes, imbeztes, semper in Su 1985 so grupos chi faghian representatziones in euskara fin 15. Mancari essan semper a campu grupos noos o àteros morzan, su panorama oe non diat deper esser cambiadu meda.

B'at unu coordinamentu de grupos de teatru in euskara, in ue bi nd'at 16: si narat EATB e àtuat comente tzentru de riferimentu, azudu, coordinamentu e revindicatzione.

Su Governu Autònomu Bascu at costituidu in su 1981 un'Iscola de Arte Dramàtica, in ue tratan de formare artistas bilingues. Urtimamente, pro frecuentare custa iscola, b'at àpidu s'òbrigu de connoscher s'euskara.

- In fines, nos riferimus a su tzinema bascu. Comente fenòmenu de importu b'est petzi dae unos ses annos. Petzi dae dae tando, cun s'azudu de s'Aministratzione Pùblica basca est naschidu su tzinema bascu, cun tres carateristicas: fagher tzinema in s'ambiente zeogràficu e sotziale bascu, atividade de artistas bascos e utilizu de s'euskara. In cantu a s'ùrtimu puntu, sa majoria de sas òperas de tzinema "bascu" longu, sun pelliculas in limba castiljana bortadas in limba basca, cun azudu finantziariu ufiziale. In su 1985 est sa prima bia chi an fatu tres pelliculas longas totu in bascu, basadas supra de romanzos de sa literatura basca.

Custu tzinema bascu at tentu un'èsitu importante a livellu internatzionale: Berlinu, Mosca, Chicago.

Su tzinema fatu in euskara est mescamente de cussos "curtzos". In mesu de custos, mèritat de esser numenada sa sèrie *Ikuska* (una bintina de curtzos).

Chene cunsiderare s'iscarsidade e precarietàade de sa produzzione tzinematogràfica in euskara o bortada a s'euskara, su problema fundamentale est su de sa distributzione e promotzione de sos ispetadores. Un'articulu publicadu in su 1985 poniat chi su 58% de sa populatrzione adulta basca at bistu calincuna pellicula de temàtica basca, però petzi unu 20% at assistidu a una projetzione de tzinema in euskara.

Custu est su panorama sotziulinguisticu e sotziuculturale de s'euskara, espressu in linias zenerales e cun datos partziales, ma elocuentes.